

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
[www.philosophical-research.org]

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΚΥΚΛΟΣ ΚΗ'
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2014 - 2015

Το Νόημα της Ιστορίας

Γ' Χωρολογική Συνάντηση

1 – 4 Μαΐου 2015

Θήβαι - Βοιωτία

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Παρασκευή 1^η Μαΐου

- 9 π.μ. Αναχώρηση
- 11 π.μ. Δελφοί. - Μουσείο [Κλέοβις και Βίτων. Γλυπτά Θησαυρού Αθηναίων και Σιφνίων, Σύγκριση. Ηνίοχος. Ορειχάλκινοι Κούροι. Χρυσελεφάντινος Απόλλων. Απόλλων με λέοντα από ελεφαντοστούν. Ο ιερός Ταύρος ~ Διόνυσος]
- 1.30 μ.μ. Σχιστή Οδός. Οιδιπόδεια.
- 1.45 μ.μ. Άμβροσσοσ. Αρχαιολογική Συλλογή Διστόμου.
- 3 μ.μ. Στείρις.
Μονή Οσίου Λουκά και Μουσείο.
- 5.30 μ.μ. Θίσβη
- 6 μ.μ. Θήβαι
- 7.30 μ.μ. Σεμινάριο I
(α) Μινύες, Καδμείοι και η Εθνολογική Συγκρότηση της Αρχαίας Βοιωτίας.
(β) Επική Βοιωτική Μυθολογία εκτός Ησιόδου και Ησιοδείων: Μινυάς, Θηβαΐς, Οιδιποδεία.
(γ) Αρχαϊκή Γλυπτική και «Αυστηρό Ύφος» στους Δελφούς.
- 9.30 μ.μ. Δείπνο

Σάββατο 2^α Μαΐου

9.30 π.μ. Θήβαι

«Ανάκτορο Κάδμου» - Ηλέκτραι Πύλαι - Λόφος και Ποταμός
Ισμήνιος, Ναός Απόλλωνος Ισμηνίου – Πηγή του Άρεος –
Δίρκη - Θαλαμωτοί Τάφοι Μεγάλου Καστελλιού - Αμφείον

11.30 π.μ. Καβείριον

12.45 μ.μ. Θέσπιαι – Άσκη, Κερησσός – Κοιλάδα των Μουσών

4.30 μ.μ. Εύτρησις – Λεύκτρα – Πλαταιαί

5.45 μ.μ. Ποτνιαί

7.30 μ.μ. Σεμινάριο II

(α) *Η Θηβαϊκή Ταυτότητα: Κούροι και Πίνδαρος*

(Μυθολογία, Θρησκευολογία, Γλυπτική, Μορφή Βίου)

(β) *Έρωσ: Λατρεία και Δύναμη*

(Ορφικά και Δωρικά)

(γ) *Έρωσ, Μούσες, Απόλλων:*

Η Ομηρική και η Ησιόδεια Επική Παράδοση

(Ιωνικός και Δωρικός Ποιητικός Ρυθμός)

(δ) Η Θήβα στην Ιστορία των Κλασικών Χρόνων:

τα Λεύκτρα μεταξύ Πλαταιών και Χαιρώνειας

(ε) Οι Μεγάλοι Θεοί Κάβειροι και Ο Μέγας Κούρος

(Φοινικικά και Δωρικά)

9.30 μ.μ. Δείπνο

Κυριακή 3^η Μαΐου

9.30 π.μ. Αναχώρηση για τον Κύκλο της Κωπαΐδος.

Ιερόν Ογχηστίου Ποσειδώνος και Σφιγγός Όρος – Αλίαρτος -

Τιλφούσιον, Τιλφούσα και Απόλλων Τιλφούσιος –

Αλαλκομεναί – Κορώνεια – Λεβάδεια: Τροφώνιον και Ναός

Βασιλέως Διός – Χαιρώνεια

11.30 μ.μ. Λαφύστιον Όρος και Ορχομενός

1.30 μ.μ. «Μυκηναϊκό» Κάστρο του Γλα

3 μ.μ. Ακραιφνιον

Ιερόν Πτώου Απόλλωνος

5 μ.μ. Γλίσας – Ύπατον Όρος – Αόνιον Πεδίον

7.30 μ.μ. Σεμινάριο III

(α) Αθηνά Ιτωνία, Αθηνά Αλαλκομενής και Αθηνά Ογγα

(β) Ποσειδών και Δήμητρα Ερινύς

(γ) Η Διακόσμηση της Οροφής του Ταφικού Δωματίου στον

Θολωτό Τάφο του Ορχομενού και η Ζωφόρος από το

«Ανάκτορο του Κάδμου» στην Θήβα: Μυκηναϊκές και

Μινωικές Επιρροές

(δ) Ο Απόλλων στην Βοιωτία: Προέλευση και Φύση της

Λατρείας

(ε) Σχέσεις Θηβών και Σπάρτης

Ο Απολλώνειος Άξονας Κουρήτων Αιτωλίας –

Δωριέων – Βοιωτών – Κουρήτων Ευβοέων

9.30 μ.μ. Δείπνο

Δευτέρα 4^η Μαΐου

10 π.μ. Αρχαιολογικό Μουσείο Θηβών

[Τα ιδιαίτερα εκθέματα του εξαιρετικά σημαντικού

Μουσείου θα αναλύσουμε στα παράλληλα σεμινάρια των

Δωρικών Μελετών]

2 μ.μ. Επιστροφή

Επισυνάπτω το κείμενο των Προλεγομένων για την Βοιωτική μας Συνάντηση.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
[www.philosophical-research.org]

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΚΥΚΛΟΣ ΚΗ'
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2014 - 2015

Το Νόημα της Ιστορίας

*Προλεγόμενα για την
Γ' Χωρολογική Συνάντηση*

1 – 4 Μαΐου 2015

Θήβες, Βοιωτία

Η τρίτη χωρολογική μας εκδρομή και συνάντηση της φετινής περιόδου είναι αφιερωμένη στην Βοιωτία και τις Θήβες.

Η απλότητα και διαύγεια της πολιτισμικής φυσιογνωμίας της Αιτωλίας αντικαθίσταται εδώ από μια εξαιρετικά σύνθετη πολυδιάρθρωση, που είναι πάντως, όπως αναμένουμε οι γνώστες, εξ ίσου επιφανής και εξόχως αποκαλυπτική.

***

Μετά την προηγηθείσα μελέτη της Αρχαϊκής Γλυπτικής στη Βοιωτία («Βοιωτική Γλυπτική κατά τον 7ο και 6ο αιώνα π.Χ.», στο site του Ινστιτούτου, τμήμα Research Projects, κατηγορία «Δωρικές μελέτες») θα εξερευνήσουμε τον χώρο και το πνεύμα του επί τόπου το τριήμερο της Πρωτομαγιάς. Συνεχίζουμε έτσι την πρώτη Βοιωτική σπουδή πριν δυο χρόνια με την τρίτη φετινή χωρολογική μας αναζήτηση.

Η Βοιωτική επική σχολή του Ησιόδου και του Δωρικού ύφους, η ιδιαίτερη λατρεία του Έρωτος και η κοσμογονική σημασία του, οι Μούσες του Ελικώνα και οι Χάριτες του Ορχομενού, οι Βοιωτικές μυθολογικές παραδόσεις και θρησκευτικότητα, τα Θηβαϊκά, ο τρόπος ζωής και η εστιακή σημασία των Θηβών σε καίριες στιγμές της Ελληνικής ιστορίας, η αποκορύφωση του αρχαϊκού λυρισμού στην κλασσική περιωπή του Πίνδαρου, είναι θέματα καθοριστικά για την κατανόηση του Ελληνισμού και θα μας απασχολήσουν σε βάθος και επι-φάνεια.

Η νευραλγική χωρολογική θέση της Βοιωτίας έχει επισημανθεί από τον Έφορο. Η εξαιρετική ευφορία της γης (Στράβων, IX, 2, 1) μεγενθύνεται από τη γεωπολιτική σημασία της.

Ἐφορος δὲ καὶ ταύτη κρείττω τὴν Βοιωτίαν ἀποφαίνει τῶν ὁμόρων ἔθνων [ὅτι εἶναι ιδιαίτερα εὐφορος], καὶ ὅτι μόνη τριθάλαττός ἐστι καὶ λιμένων εὐπορεῖ πλειόνων, ἐπὶ μὲν τῷ Κρῖσαιῳ κόλπῳ καὶ τῷ Κορινθιακῷ τὰ ἐκ τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας καὶ Λιβύης δεχομένη, ἐπὶ δὲ τῶν πρὸς Εὐβοίαν μερῶν ἐφ' ἑκάτερα τοῦ Εὐρίππου σχιζομένης τῆς παραλίας, τῇ μὲν ἐπὶ τὴν Αὐλίδα καὶ τὴν Ταναγρικὴν, τῇ δ' ἐπὶ τὸν Σαλαγανέα καὶ τὴν Ἀνθηδόνα, τῇ μὲν εἶναι συνεχῆ τὴν κατ' Αἴγυπτον καὶ Κύπρον καὶ τὰς νήσους θάλατταν, τῇ δὲ τὴν κατὰ Μακεδόνας καὶ τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον. προστίθησι δέ, ὅτι καὶ τὴν Εὐβοίαν τρόπον τινὰ μέρος αὐτῆς πεποίηκεν ὁ Εὐρίπος, οὕτω στενὸς ὢν καὶ γεφύρα συνεζευγμένος πρὸς αὐτὴν διπλέθρῳ (F 151). **τὴν μὲν οὖν χώραν ἐπαινεῖ διὰ ταῦτα, καὶ φησι πρὸς ἡγεμονίαν εὐφυῶς ἔχειν.**

Ἐφορος Fr.Gr.H. 70F119 Jacoby

Η φυλογενετική σύσταση των Βοιωτῶν είναι εξαιρετικά ποικίλη και σύνθετη.

Μια διάσταση αντιπροσωπεύουν αυτόχθονα «έθνη», Ἐκτηνες, Ἰαντες, Ἄονες (Παυσανίας IX, 5, 1), Ἄονες, Ἰαντες, Τέμμικες, Λέλεγες (οι τελευταίοι εκ του Σουνίου, από την Αιγαϊκή διασπορά). [Στράβων IX, 615: «ἡ δ' οὖν Βοιωτία πρότερον μὲν ὑπὸ βαρβάρων ᾤκειτο Ἄονων καὶ Τεμμίκων [ἐκ τοῦ Σουνίου πεπλανημένων] καὶ < ἐκ τοῦ Σουνίου πεπλανημένων > Λελέγων καὶ Ἰάντων». Για τη μετάθεση που κάνω της φράσης, cf. Στράβων, III, 321 sq. περί Λελέγων ευρύτατα χωροταξικά πολυμερισμένων].

Δεύτερο παράγοντα αποτελεί ο Κάδμος και η μετ' αυτού Φοινικική παρεμβολή, το ανάλογο της παρέμβασης των Πελοπιδῶν από τη Φρυγολυδία στην Πελοπόννησο (Στράβων IX, 401; Παυσανίας IX, 5, 1).

[Οι Θήβες, ως Καδμεία αρχικά και επεκταθείσα συν τω χρόνω, οπότε η Καδμεία έγινε ακρόπολη, έλκουν τη βασική ιστορική σημασία τους από την περίοδο αμέσως μετά τη Δωρική Κάθοδο και τις σχετικές μεταναστεύσεις λαών. Τότε συμπίπτει και η Φοινικική παρουσία στον Ελλαδικό χώρο. Στον Κατάλογο της Ιλιάδος, ο οικισμός καλείται Υποθήβαι (B, 505), στον δε Ομηρικό Ύμνο εις Απόλλωνα γίνεται ειδική μνεία της ανυπαρξίας των Θηβών όταν το Δελφικό Μαντείο επρόκειτο να καθαγιασθεί ως Απολλώνιος ομφαλός, III, 225-228:

Θήβης δ' εἰσαφίκανες [ο Απόλλων] ἔδος καταειμένον ὕλη·
οὐ γάρ πώ τις ἔναιε βροτῶν ἱερῆ ἐνὶ Θήβη,
οὐδ' ἄρα πω τότε γ' ἦσαν ἀταρπιτοὶ οὐδὲ κέλευθοι
Θήβης ἄμ πεδίον πυρηφόρον, ἀλλ' ἔχεν ὕλη.

Η μυθολογική προβολή προς την προηγούμενη «Μυκηναϊκή» περίοδο, σημαίνει μια προγενέστερη Ανατολική αλληλεπίδραση, που θα μπορούσε να συνδυασθεί με τη θεωρία του Dörpfeld (*Alt-Olympia, passim*). Πάντως, ούτως ή άλλως, υποδηλώνεται ένα τρίγωνο ισχύος Ορχομενός – Θήβες – Άργος, προἰσχύσαν των Μυκηνών και της κυριαρχίας των Πελοπιδών].

Τρίτη παράμετρος της Βοιωτικής πολυειδίας είναι ο Ορχομενός και οι Μινύες [Στράβων IX, 414-5; cf. IX, 401]. Η δύναμη, πλούτος και περσιωπή του Ορχομενού καταγράφονται στις πηγές και αρχαιολογικά, στον «θησαυρό» - θολωτό τάφο και στα τείχη και ανάκτορα του Γλα [Παυσανίας IX, 34, 6: τοῦ δὲ ὄρους τοῦ Λαφυστίου πέραν ἐστὶν Ὀρχομενός, εἴ τις Ἑλλησιν ἄλλη πόλις, ἐπιφανῆς καὶ αὕτη εἰς δόξαν. εὐδαιμονίας δὲ ποτε ἐπὶ μέγιστον προαχθεῖσαν ἔμελλεν ἄρα ὑποδέξασθαι τέλος καὶ ταύτην οὐ πολὺ τι ἀποδέον ἢ Μυκῆνας τε καὶ Δῆλον. - IX, 36, 5: Ἑλληνας δὲ ἄρα εἰσὶ δεινοὶ τὰ ὑπερόρια ἐν θαύματι τίθεσθαι μείζονι ἢ τὰ οἰκεῖα, ὅποτε γε ἀνδράσιν ἐπιφανέσιν ἐς συγγραφὴν πυραμίδας μὲν τὰς παρὰ Αἰγυπτίοις ἐπῆλθεν ἐξηγήσασθαι πρὸς τὸ ἀκριβέστατον, θησαυρὸν δὲ τὸν Μινύου καὶ

τὰ τεῖχη τὰ ἐν Τίρυνθι οὐδὲ ἐπὶ βραχὺ ἤγαγον μνήμης, οὐδὲν ὄντα ἐλάττονος θαύματος. - Στράβων IX, 414-5: φαίνεται δὲ τὸ παλαιὸν καὶ πλουσία τις γεγονυῖα πόλις καὶ δυναμένη μέγα· τοῦ μὲν οὖν πλούτου μάρτυς καὶ Ὀμηρος· διαριθμούμενος γὰρ τοὺς τόπους τοὺς πολυχρηματίσαντάς φησιν·

οὐδ' ὅσ' ἐς Ὀρχομενὸν ποτινίσσεται, οὐδ' ὅσα Θήβας

Αἰγυπτίας·

τῆς δυνάμεως δέ, ὅτι Θηβαῖοι δασμὸν ἐτέλουν τοῖς Ὀρχομενίοις καὶ Ἐργίνῳ τῷ τυραννοῦντι αὐτῶν, ὃν ὑφ' Ἡρακλέους καταλυθῆναί φασιν. Ἐτεοκλῆς δέ, τῶν βασιλευσάντων ἐν Ὀρχομενῷ τις, Χαρίτων ἱερὸν ἰδρυσάμενος, πρῶτος ἀμφότερα ἐμφαίνει, καὶ πλοῦτον καὶ δύναμιν· ὅς, εἴτ' ἐν τῷ λαμβάνειν χάριτας εἴτ' ἐν τῷ διδόναι κατορθῶν εἴτε καὶ ἀμφότερα, τὰς θεὰς ἐτίμησε ταύτας].

Τέταρτη διάσταση συνιστᾷ ἡ παρουσία Θρακικῆς καὶ Πελασγικῆς παρεμβολῆς (cf. Στράβων IX, 401: ὡς δ' αὐτῶς ὑπὸ Θρακῶν καὶ Πελασγῶν ἐκπεσόντες [sc. οἱ Καδμεῖοι ἡγούμενοι τῶν πλείστων Βοιωτῶν] ἐν Θετταλία συνεστήσαντο τὴν ἀρχὴν μετὰ Ἀρναίων ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὥστε καὶ Βοιωτοὺς κληθῆναι πάντας. Cf. IX, 410: ἐνταῦθα δ' ἔστι τό τε τῶν Μουσῶν ἱερὸν καὶ ἡ Ἴππου κρήνη καὶ τὸ τῶν Λειβηθρίδων νυμφῶν ἄντρον· ἐξ οὗ τεκμαίροισι ἂν τις Θρακᾶς εἶναι τοὺς τὸν Ἐλικῶνα ταῖς Μούσαις καθιερώσαντας, ὃν καὶ τὴν Πιερίδα καὶ τὸ Λεῖβηθρον καὶ τὴν Πίμπλειαν ταῖς αὐταῖς θεαῖς ἀνέδειξαν· ἐκαλοῦντο δὲ Πίερες... Για τὴ φύση τῶν Πελασγῶν κατὰ τὸν Ἐφορο, v. Στράβων, V, 221).

Τέλος, πέμπτον, ὑπάρχει ἓνας Αἰολικὸς παράγων, προερχόμενος κατὰ τὴν παραδόσεις ἀπὸ τὴν παραμονὴ Βοιωτῶν στὴ Θεσσαλία μετὰ τὴν επικράτηση Θρακῶν καὶ Πελασγῶν στὴ χώρα. Στράβων IX, 401: ὡς δ' αὐτῶς ὑπὸ Θρακῶν καὶ Πελασγῶν ἐκπεσόντες ἐν Θετταλία συνεστήσαντο τὴν ἀρχὴν μετὰ Ἀρναίων ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὥστε καὶ Βοιωτοὺς κληθῆναι πάντας.

Η επιστροφή Βοιωτικών ομάδων στη Βοιωτία (όπου υπάρχει και Άρνη Βοιωτική παρά τη Θεσσαλική) έγινε λίγο πριν την Κάθοδο των Δωριέων, και συνοδεύτηκε από την Αιολική έξοδο προς την Μ. Ασία. Η ανάλυση του Έφορου, στην οποία βασίζεται ο Στράβων, είναι καθοριστικής σημασίας (Έφορος Fr.Gr.H. 70F119 Jacoby = Στράβων ΙΧ, 401):

εἴτ' ἀνέστρεψαν εἰς τὴν οἰκίαν, ἤδη τοῦ Αἰολικοῦ στόλου παρεσκευασμένου περὶ Αὐλίδα τῆς Βοιωτίας, ὃν ἔστειλλον εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Ὀρέστου παῖδες, προσθέντες δὲ τῇ Βοιωτίᾳ τὴν Ὀρχομενίαν (οὐ γὰρ ἦσαν κοινῇ πρότερον, οὐδ' Ὀμηρος μετὰ Βοιωτῶν αὐτοὺς κατέλεξεν, ἀλλ' ἰδίᾳ, Μινύας προσαγορεύσας) μετ' ἐκείνων ἐξέβαλον τοὺς μὲν Πελασγοὺς εἰς Ἀθήνας, ἀφ' ὧν ἐκλήθη μέρος τι τῆς πόλεως Πελασγικόν (ᾠκησαν δὲ ὑπὸ τῶ Ὑμηττῶ), τοὺς δὲ Θραῶκας ἐπὶ τὸν Παρνασσόν. Ὑαντες δὲ τῆς Φωκίδος Ὑαν πόλιν ᾠκισαν.

Η εποχή των μεταβολών και μετακινήσεων που σηματοδοτήθηκε από την κατάρρευση του συστήματος ισχύος του τέλους της Χαλκής Εποχής κατά το 1150 π.Χ. περιγράφεται καίρια από τον Θουκυδίδη, Ι, 12, 1-3:

ἐπεὶ καὶ μετὰ τὰ Τρωικὰ ἡ Ἑλλὰς ἔτι μετανίστατό τε καὶ κατωκίζετο, ὥστε μὴ ἡσυχάσασαν ἀνέξηθῆναι. ἢ τε γὰρ ἀναχώρησις τῶν Ἑλλήνων ἐξ Ἰλίου χρονία γενομένη πολλὰ ἐνεόχμωσε, καὶ στάσεις ἐν ταῖς πόλεσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐγίγνοντο, ἀφ' ὧν ἐκπίπτοντες τὰς πόλεις ἔκτιζον. Βοιωτοὶ τε γὰρ οἱ νῦν ἐξηκοστῶ ἔτει μετὰ Ἰλίου ἄλωσιν ἐξ Ἄρνης ἀναστάντες ὑπὸ Θεσσαλῶν τὴν νῦν μὲν Βοιωτίαν, πρότερον δὲ Καδμηίδα γῆν καλουμένην ᾠκησαν (ἦν δὲ αὐτῶν καὶ ἀποδασμὸς πρότερον ἐν τῇ γῆ ταύτῃ, ἀφ' ὧν καὶ ἐς Ἴλιον ἐστράτευσαν), Δωριῆς τε ὀγδοηκοστῶ ἔτει ξὺν Ἡρακλείδαις Πελοπόννησον ἔσχον. μόλις τε ἐν πολλῶ χρόνῳ ἡσυχάσασα ἡ Ἑλλὰς βεβαίως καὶ οὐκέτι ἀνισταμένη ἀποικίας ἐξέπεμψε.

Ο Θουκυδίδης δεν αναγνωρίζει προηγηθείσα έξοδο Βοιωτών από τη Βοιωτία. Ομιλεί για προγενέστερο «αποδοσμό» Βοιωτών από τη Θεσσαλία, αλλά η μεγάλη κλίμακα της Βοιωτικής συμμετοχής στην Τρωική εκστρατεία δεν συνάδει προς απλό απομερισμό. Με την Καδμηίδα πρέπει να εννοήσουμε περισσότερο τη Θήβα, παρά όλη τη Βοιωτία, οπότε οι παραδόσεις εναρμονίζονται. Η Βοιωτική Άρνη ετοποθετείτο στο Ακραιφίον παρά το Ιερό του Πτώου, Θηβαϊκά μέρη. Στράβων ΙΧ, 413: *ὑπέρεται δὲ τὸ Πτῶον τοῦ τε Τηγερικοῦ πεδίου καὶ τῆς Κωπαΐδος λίμνης πρὸς Ἀκραιφίω· Θηβαίων δ' ἦν τό τε μαντεῖον καὶ τὸ ὄρος· τὸ δ' Ἀκραιφίον καὶ αὐτὸ κείται ἐν ὕψει. φασὶ δὲ τοῦτο καλεῖσθαι Ἄρνην ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, ὁμώνυμον τῇ Θετταλικῇ. Εναλλακτικά Ἄρνη εθεωρείτο η Χαιρώνεια (Παυσανίας ΙΧ, 40, 5-6). Άλλες απόψεις εκτίθενται, αλλά απορρίπτει, ο Στράβων, *loc.cit.**

Οι ανασκαφές στην Καδμεία πιστοποιούν ότι το «Ανάκτορο του Κάδμου» κτίσθηκε και άκμασε στην περίοδο 1600-1400 π.Χ., καταστράφηκε δε από φωτιά προ του τέλους της Μυκηναϊκής Εποχής (Κεραμόπουλος, «Θηβαϊκά», Αρχαιολογικό Δελτίο, ΙΙΙ, 1917, pp. 25-32). Η αρχαιολογική μαρτυρία συνάδει συνεπώς προς τις φιλολογικές πηγές: η Θήβα καταστράφηκε από τους Επιγόνους στον Β' Θηβαϊκό Πόλεμο, δεν συμμετείχε ως ισχυρή δύναμη (σε αντίθεση προς τη συνολική μεγασθενή Βοιωτική παρουσία) στην Τρωική Εκστρατεία, και επανεμφανίζεται αποφασιστικά μετά τη Βοιωτική Κάθοδο από τη Θεσσαλία, 60 περίπου χρόνια μετά την πτώση της Τροίας.

Σε αυτό το εθνοφυλετικό πλαίσιο, που για το κλασσικό πνεύμα συνίσταται και ουσιώνεται πολιτισμικά, εγγράφεται η θρησκευολογική ανάλυση του Βοιωτικού Ελληνισμού. Θα ερευνήσουμε το θέμα επί τόπου στους εξής άξονες:

1) Θεσπιαί – Κοιλάδα των Μουσών – Άσκη.

Το βίωμα του Δωρικού Κάλλους και η υπαρξιακή εμπειρία του Δωρικού Έρωτα αποτελούν τις δύο όψεις της πεμπτουσίας του Ελληνισμού. Το Απολλώνειο πνεύμα εκφράζεται εδώ ως Έρωσ και Μούσες.

Η ιδιαιτερότατη λατρεία του Έρωτος στις Θεσπιές (με άγαλμα αργόν λίθον), Πausανίας IX, 27. Οι δύο Έρωτες Πραξιτέλους μαρμάρινος και Λυσίππου ορειχάλκινος (*ibid.* §§3-4), τόσο περιβόητος ο πρώτος, ώστε «ὀψόμενοι τὸν Ἔρωτά τινες ἀνέβαινον ἐπὶ τὴν Θεσπειαν», Στράβων IX, 410. Plinius, *Nat.Hist.* XXXVI, §22; Cicero, *De Signis = Verr.Sec.* IV, 2, 4. Λατρεία Ηρακλέους των Ιδαίων Δακτύλων = Κουρήτων (Πausανίας, IX, 27, 6-8). – Κοιλάδα των Μουσών και λατρεία των Μουσών στην παρακείμενη των Θεσπιών Άσκη, στις πλαγιές του Ελικώνα (Πausανίας IX, 29, 1). Θρακικά, Ορφικά και αρχέτυποι ὕμνοι. Ησίοδος και η Βοιωτική επική παράδοση. – Νάρκισσος [Πausανίας, IX, 26, 6 – 31]. – Λιβήθριον (Πausανίας, IX, 34, 4). Μούσαι και Σειρήνες (34, 3).

2) Ορχομενός και λατρεία των Χαρίτων (Πausανίας, IX, 34, 6 – 38, 8). Μινυακά. Τείχη του Γλα.

3) Πελασγικά. - Υπόθεσις του χρηστηριασμού στη Δωδώνη. Έφορος 70F119 Jacoby = Στράβων IX, 402. Ιερή Ασέβεια. Ολυμπιακή θρησκευτικότητα και χθονιότητα. Λαφύστιον όρος και Ζευς Λαφύστιος (Πausανίας, IX, 34, 5).

4) Προολύμπια. - Καβείριον (Πausανίας, IX, 25, 5-10), Τηνέριον Πεδίον (Στράβων, IX, 412-3; Πausανίας IX, 26, 1; Σχόλια εις Πινδάρου Πυθιονίκες XI, 5-8). - Ιερόν Ογχηστίου Ποσειδώνος, έδρα Βοιωτικής Αμφικτιονίας (Ιλιάς B, 506; Πausανίας IX, 26, 3; Στράβων IX, 412; Ομηρικός ὕμνος εις Απόλλωνα, νν. 231-238). - Σφιγγός όρος (Πausανίας IX, 26, 2-4). «Οιδιπόδεια» του Λακεδαιμονίου Κιναιθωνος (*Poetae Epici Graeci*, I, pp. 17

sqq. Bernabé). - Σχέσεις Θηβών-Σπάρτης. - Καβείριον Ανθηδόνας, Δήμητρα, Κόρη, Διόνυσος (Παυσανίας IX, 22, 5-6).

5) Θηβαϊκά. - Δαιδάλου έργα (Παυσανίας, IX, 40, 3-4). Τα Θηβαϊκά στο Έπος (cf. Παυσανίας IX, 9). - Ποτνιαί: Δήμητρα, Κόρη, Διόνυσος. Ηρακλής και Ηράκλειον (Παυσανίας IX, 11). - Αμφείον (17, 4-7). Αρχαιολογικά ευρήματα. - Κάδμεια ξόανα Αφροδίτης (16, 3-5). - Ανάκτορο Κάδμου, Ναός Δήμητρος Θεσμοφόρου (16, 5).

6) Αθηνά Ιτωνία και Άδης (Στράβων IX, 411; Παυσανίας, IX, 34, 1-4). Αθηνά εν Αλαλκομεναίς και αεικέα έργα κισσού κατά του Ναού (33, 5-7).

7) Απολλώνεια. - Απόλλων Σποδίας στη Θήβα (Παυσανίας, IX, 11, 7 - 12, 2). - Απόλλων Βοηδρόμιος (17, 2). - Απόλλων Ισμήνιος, Ισμήνιος λόφος, ποταμός, Άρεως Πηγή (10). - Απόλλων και Πίνδαρος (23, 2-4). - Πτῶον και Απόλλων Πτῶος (23, 3-6). - Τιλφούσα πηγή, Τιλφούσιον, Τελφούσα (Ομηρικός Ύμνος εις Απόλλωνα, νν. 244-276; 375-387. Δείτε την μελέτη μου "Προλεγόμενα σε Τιλφούσσα και Δελφούς: ο Ομηρικός Ύμνος στον Απόλλωνα" στον ιστότοπο του Ινστιτούτου, τμήμα Research Projects, κατηγορία "Απόλλων Επικούριος στις Βάσσειες"). - Δήλιον (Παυσανίας, IX, 20, 1). - Απόλλων εν Κυρτώνοις (24, 4). - Διόνυσος, Θέμις, Αφροδίτη, Απόλλων, Ερμής εν Τανάγρα (22, 1-2). - Απόλλων εν Υσίαις Κιθαιρώνος (2, 1). - Μνήματά των Αμφίονος Παίδων εν Θήβαις (16, 7).

8) Χθόνιο Μαντείο Τροφώνιου στη Λεβάδεια (Παυσανίας IX, 39-40, 4).

9) Λατρεία του Ηφαιστότευκτου Σκήπτρου των Πελοπιδών στη Χαιρώνεια (Παυσανίας IX, 40, 11- 41). Κρόνου απάτη και Ζευς (41, 6).

***

Ιστορικά θα εμφιλοχωρήσουμε ερμηνεύοντες τη Μάχη των Πλαταιών (479 π.Χ.) και των Λεύκτρων (361 π.Χ.) στα Νότια και Νοτιοδυτικά των Θηβών, της Χαιρώνειας δε (338 π.Χ.) δυτικά του Ορχομενού. Και στις τρεις οι Θηβαίοι διαδραμάτισαν κύριο και καίριο ρόλο. Τη νίκη στη δεύτερη μάχη, «ἐπιφανεστάτην νίκην ὀπόσας γενομένας Ἑλλησιν ἴσμεν κατὰ Ἑλλήνων» (Παυσανίας IX, 6, 4), ακολούθησε η Θηβαϊκή Ηγεμονία. Η τρίτη, «τὸ ἐν Χαιρωνείᾳ σφάλμα συμφορὰν γενέσθαι τοῖς πᾶσιν Ἑλλησι» (6, 5), εσήμαινε (με την καταστροφή των Θηβών τρία χρόνια αργότερα) το τέλος του Ελληνικού Συστήματος των πόλεων ως κυρίαρχου δυναμικού πεδίου και το κλείσιμο της περιόδου του Κλασσικού Ελληνισμού από Καθόδου των Δωριέων μέχρι των Μακεδονικών χρόνων της Ελληνιστικής εποχής (η χρονική διάρκεια της ιστορίας του Εφόρου).

***

Με αυτοψία επί του ημίεργου καταλειφθέντος Ναού του Βασιλέως Διός, στα υψώματα δυτικά της Λεβάδειας (Παυσανίας IX, 39, 4), θα δρομολογήσουμε τη μελέτη μιας σημαντικής επιγραφής (IG VII, 3073; cf. 3074) που περιλαμβάνει τη συγγραφή υποχρεώσεων για την οικοδόμηση του μεγάλου ναού. Οι όροι που οι Ναοποιοί (οι κύριοι του έργου) επιβάλουν στους Εργώναις (εργολάβους κατασκευής του) αναφέρονται αναλυτικά, περιλαμβανομένων των κριτηρίων και ελέγχου ποιότητας.

***